

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ: ТРЕНДИ ТА ІННОВАЦІЇ

КОВАЛЬЧУК Світлана

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

<https://orcid.org/0000-0001-9535-8678>

e-mail: sveta_marketing@ukr.net

Стаття присвячена аналізу сучасних напрямів розвитку біржової торгівлі у контексті змін у глобальному економічному середовищі. Розглянуті ключові тренди, що впливають на біржову діяльність, такі як електронна торгівля, використання технологій блокчейн та штучного інтелекту, розвиток зелених фінансових інструментів та зміна інтересів інвесторів. У статті проаналізовано вплив цих тенденцій на розвиток фондових та товарних ринків. Зазначено зростання інтересу до зелених інвестицій та екологічної відповідальності, що створює нові можливості для розвитку зелених фінансових інструментів. Також розглянуто впровадження технологій блокчейн та штучного інтелекту в біржові операції, що допомагає оптимізувати процеси та забезпечує більшу прозорість в діяльності. Стаття містить аналіз світових та регіональних трендів, а також надає перспективи на майбутні роки розвитку біржової торгівлі. Зростаючий інтерес до інновацій та зелених інвестицій свідчить про перехід до більш стійкого та екологічно чистого фінансового ринку. Стаття покликана надати читачам погляд на сучасні тенденції в біржовій торгівлі та допомогти зрозуміти важливість адаптації до нових викликів та можливостей, які пропонує сучасний фінансовий ринок.

Ключові слова: біржова торгівля, штучний інтелект, сегментування біржової торгівлі, товарний сегмент біржової торгівлі, фондовий сегмент біржової торгівлі.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-18>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Турбулентність економічних та політичних процесів призводять до стрімких змін на більшості товарних, а відтак і фінансових ринків. Ці процеси не можуть не позначатися і на розвитку біржової торгівлі. Варто зауважити, що біржа є організацією, яка здійснює торговельну діяльність і не ставить своєю головною метою отримання прибутку. Біржа надає послуги з організації публічних торгів за певну плату, яка використовується на покриття витрат, пов'язаних з проведенням торгів, а не з метою отримання прибутку, а також є майданчиком, де здійснюється обмін товарів, сировини, матеріалів, цінних паперів, дорогоцінних металів тощо шляхом проведення конкурсних публічних торгів.

Пройшовши великий шлях у своєму розвитку, біржі істотно змінилися. Змінилися статус та організаційно-правові форми бірж як управлінських структур. Також значних змін зазнали і власне біржовий товар, і технології проведення біржових торгів та інші аспекти.

Світові економічні фактори, такі як: глобалізація світового капіталу, інтеграція та диверсифікація діяльності міжнародних об'єднань та мереж підприємств, диференціація населення і країн за рівнем життя, посилення конкурентної боротьби, активне використання сучасних інформаційних технологій та штучного інтелекту, – все це не могло не відобразитися на характері біржової торгівлі. Саме ці фактори формують основні тенденції та напрями розвитку світової економіки загалом та біржової торгівлі, зокрема [6].

Варто зазначити, що, незважаючи на те, що біржова торгівля, в сутності, діє як посередник, який допомагає підприємствам у ланцюгах постачання уникнути або мінімізувати ризики (зокрема, завдяки розвитку інтернет-технологій та електронній комерції), вона виконує низку важливих функцій і посідає вагоме місце в розвитку економіки країн. Біржова торгівля сприяє зростанню оптового та роздрібного міжнародного торговельного обороту, сприяє розвитку оптової торгівлі, забезпечує галузі економіки сировиною та енергоресурсами, удосконалює торговельні технології та здійснює хеджування біржових торгів від ризиків отримання збитків в результаті зміни цін, якості чи кількості замовлень.

Зважаючи на важливість біржової торгівлі для розвитку економіки країни та наявність великої кількості необхідних досліджень, які впливають на розвиток біржової торгівлі, обрана тема є дуже актуальною і потребує детального наукового дослідження.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

У низці наукових праць, що належать теоретикам та практикакам у галузі економіки та торгівлі, таким як: Ф. Аллен, В. Апоцій [1], В. Берг, Е. Бреді, І. Вавдійчук [2], В. Гниляк, С. Вайн, Дж. Віллей, Дж. Долан, Дж. М. Кейнс, Дж. Лернер, Э. Лефевр, А. Маршалл, О. Маслак, А. Масло,

Д. Монтано, Э. Найман, Ю. Рубан, М. Саприкіна [11], О. Солодкий [12], О. Сохацька, П. Туфано, К. Форбс, Дж. К. Халл, Дж. Хікс, У. Шарп, О. Штиллих, О. Шимко [13], В. Яворська [14], в них зосереджено увагу на питаннях організації та розвитку біржової торгівлі, аналізу форм і видів її діяльності.

Аналізуючи публікації на окреслену тематику, можна зробити висновок, що біржова торгівля є життєво важливим елементом сучасної економіки, що постійно зазнає змін під впливом технологічних та економічних факторів. Розуміння тенденцій розвитку біржової торгівлі дозволяє адаптуватися до змін, використовувати передові технології та ефективно використовувати ринкові можливості. Для України, як для країни з розвинутою біржовою системою, важливо активно сприяти розвитку біржової торгівлі, залучати інвестиції та сприяти підвищенню конкурентоспроможності в світових ринкових умовах.

Врахування швидкого розвитку інформаційних технологій та зміни факторів впливу на організацію біржової торгівлі, формує необхідність у нових підходах до організації біржових торгів та застосуванні інноваційного інструментарію щодо їх здійснення. Саме цим питанням присвячено дане дослідження, яке зосереджується на аналізі основних світових трендів та визначенні перспектив розвитку біржової торгівлі в Україні.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою даного дослідження є встановлення основних тенденцій розвитку біржової торгівлі у світі та в Україні на основі аналізу вітчизняного та міжнародного досвіду, а також загальносвітових трендів. Для досягнення цієї мети були виконані такі завдання:

1. Узагальнено суть біржової торгівлі та визначено функції та фактори, що впливають на біржову діяльність, на основі аналізу літературних джерел та практики біржової діяльності.
2. Визначено роль біржової торгівлі у розвитку економіки держави.
3. Вивчено світовий тренд розвитку біржової торгівлі шляхом аналізу еволюційних змін.
4. Визначено основні тенденції розвитку біржової торгівлі у світі та в Україні на основі проведеного аналізу.

Це дослідження спрямоване на виявлення ключових аспектів, які визначають сучасний стан та майбутні перспективи розвитку біржової торгівлі як в Україні, так і у світі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Біржова діяльність має свою специфіку і відрізняється тим, що в ній одночасно функціонують два сегменти: товарний та фондовий. Співвідношення між товарним (товарно-сировинним) та фондовим сегментами біржової торгівлі зазвичай залежить від конкретного ринку та його характеристик, а також від національних особливостей і розвитку ринку в кожній країні.

Товарний сегмент: В товарному сегменті біржової діяльності здійснюється торгівля товарами та сировиною, такими, як: нафта, газ, метали, сільськогосподарські продукти (пшениця, кукурудза, соя тощо). Обсяги торгівлі на товарному ринку можуть бути значними, особливо в країнах з розвинутою сільськогосподарською та промисловою базою або нафтовою індустрією.

Фондовий сегмент: Фондовий ринок включає торгівлю акціями та цінними паперами компаній, державних облігацій, індексними ф'ючерсами, опціонами тощо. Фондовий ринок є популярним у країнах з високим рівнем розвитку фінансової системи та інвестиційного клімату.

Загалом, у розвинених країнах, таких як: США, країни ЄС, Японія, фондовий ринок може превалювати над товарним. У той час як у країнах із значними природними ресурсами та розвиненими переробними галузями, товарний ринок може бути більш вагомим.

Важливо враховувати, що співвідношення між цими сегментами може змінюватись з часом в залежності від економічних, політичних та геополітичних факторів. Кожна країна може мати свої особливості в розвитку біржової діяльності, тому аналіз співвідношення між цими сегментами вимагає уважного вивчення конкретного ринку.

Попри пандемію коронавірусу та воєнну агресію росії проти України, спостерігається стабільне зростання біржових угод (рис. 1).

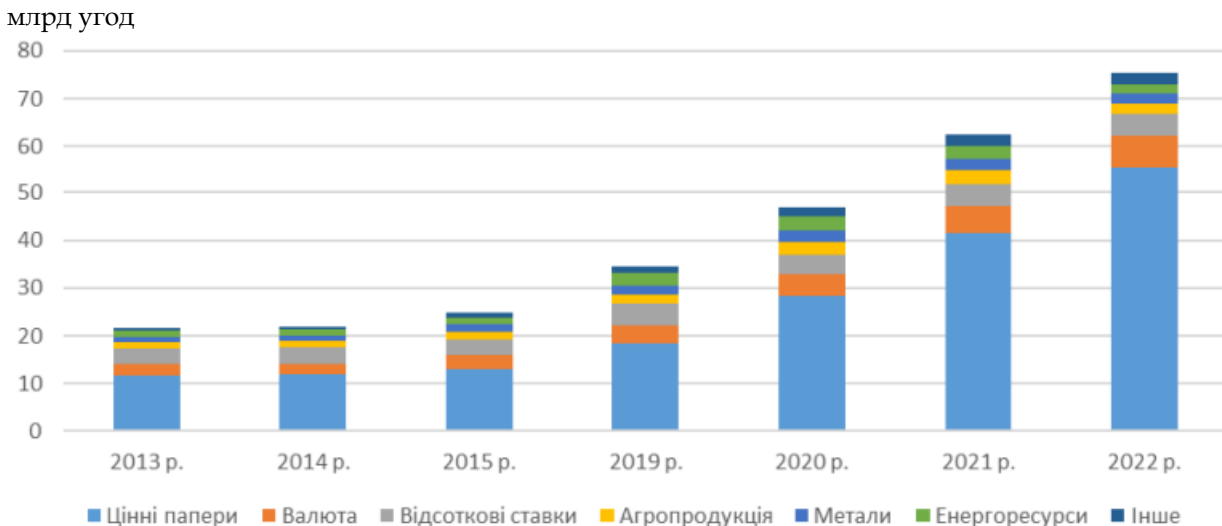

Рис. 1. Характеристика динаміки світової біржової торгівлі у розрізі її сегментів*

*сформовано автором за матеріалами [10, 15, 16]

З діаграми видно, що біржова торгова активність відзначається стабільним зростанням протягом останніх декількох років. Загальний обсяг торгів у 2021 році збільшився на 33,7% порівняно з 2020 роком, що свідчить про зростання інтересу до біржової діяльності та популярності ринку.

Значне зростання було зафіксованим у ф'ючерсних операціях, які зросли на 14,6%, а торгівля опціонами навіть підскочила на 56,6%. Це може свідчити про збільшення зацікавленості інвесторів у використанні ф'ючерсних контрактів та опціонів для захисту від ризиків та здійснення спекулятивних операцій на ринку.

Інформація про 2022 рік показує подальше зростання торгової активності. Загальний обсяг торгів склав 73,44 мільярди контрактів, що на 17,35% більше, ніж у 2021 році. Це свідчить про стабільну та динамічну динаміку розвитку біржової торгівлі.

Загалом, ці дані вказують на позитивні тенденції у сфері біржової торгівлі, що свідчить про розвиток ринку та збільшення його значення в світовій економіці.

У вересні 2022 року, український біржовий ринок характеризувався домінуючим фондовим сегментом порівняно з товарним сегментом. Фондовий ринок був більш активним і розвинутим, порівняно з товарним ринком, на якому торгівля обмежувалася деякими обсягами [3].

Основні особливості співвідношення між цими сегментами на той момент були наступні:

Фондовий ринок: Фондовий ринок в Україні мав більше зареєстрованих компаній, чий капітал був відкритий для публічної торгівлі. Біржі України, такі як Українська біржа (PFIS), фондова біржа Варшавської фондової біржі (WSE), а також перелік національних індексів, пропонували можливості для торгівлі акціями, облігаціями, ф'ючерсами та опціонами.

Товарний сегмент: Товарний ринок в Україні не був настільки розвинутим, як фондовий ринок. Торгівля товарними інструментами була обмеженою, і обсяги торгівлі були менші порівняно з фондовим ринком. Товарні інструменти, такі як зерно, метал, нафта тощо, зазвичай торгувались на спеціалізованих біржах, таких як Українська товарна біржа (УТБ).

Варто зазначити, що співвідношення між товарним та фондовим сегментами біржової торгівлі може змінюватися з часом залежно від розвитку економіки та фінансової системи України. Ринкові умови, регуляторні зміни та інші фактори можуть впливати на співвідношення між цими двома сегментами ринку. Інформація про поточний стан співвідношення між товарним і фондовим сегментами може бути знайдена на офіційних веб-сайтах відповідних бірж та регуляторів в Україні.

Розглянемо деякі з сучасних напрямів та трендів біржової діяльності в Україні:

Електронна торгівля: За останні роки в Україні спостерігається збільшений інтерес до електронної торгівлі. Кількість онлайн-торгових платформ збільшується, а компанії активно залучають інтернет-аудиторію для продажу товарів і послуг.

Розвиток фондового ринку: Уряд та регуляторні органи докладають зусиль для розвитку фондового ринку в Україні. Запуск нових фондових індексів, інвестиційних фондів та фондових бірж можуть підтримати збільшення обсягів торгівлі та привернути більше інвесторів.

Розвиток деривативного ринку: Деривативні інструменти, такі як ф'ючерси, опціони та свопи, стають все популярнішими на українському ринку. Вони надають можливість зменшити ризик та забезпечити захист від змін курсів валют, цін сировини та інших активів.

Впровадження технологій блокчейн: Технологія блокчейн здобуває популярність в Україні, особливо в сферах, пов'язаних з фінансовими транзакціями та забезпеченням безпеки. Це може сприяти впровадженню нових методів та інструментів біржової діяльності.

Розвиток криптовалютного ринку: Інтерес до криптовалют зростає в Україні, як серед інвесторів, так і серед компаній. Регуляторні органи працюють над створенням правової бази для регулювання криптовалютного ринку, що може сприяти його розвитку та поверненню інвестицій.

Розвиток зелених фінансових інструментів: Світовий тренд спрямований на розвиток зелених інвестицій та створення зелених фінансових інструментів. Україна також намагається впровадити такі інструменти для залучення інвестицій у сферу відновлювальної енергетики та екологічної інфраструктури.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

З проведених досліджень можна зробити такі висновки:

1. Сучасна біржова діяльність є важливим фактором глобальної економіки, який стикається зі стійкими змінами через впровадження технологічних інновацій та глобалізацію ринків.
 2. Поява електронної біржової торгівлі та автоматизація процесів є одним із найважливіших напрямків розвитку, що дозволяє зробити торгівлю більш ефективною та доступною.
 3. Відзначається зростання популярності та обсягів біржових опціонів та ф'ючерсів, які є важливими інструментами для забезпечення страхування від ризиків та спекуляцій на ринках.
 4. Україна активно розвивається у сфері біржової торгівлі, проте існують виклики, пов'язані зі створенням сприятливої інвестиційної клімату та підвищенням конкурентоспроможності.
 5. Важливо враховувати глобальні тенденції, такі як зростання обсягів світової біржової торгівлі та розвиток нових фінансових інструментів.
 6. Інформаційні технології та штучний інтелект впливають на торгівлю, дозволяючи зробити її більш прозорою, швидкою та точною.
 7. Збільшення кількості учасників біржової торгівлі сприяє розвитку ринку та забезпечує більший обсяг операцій.
 8. Подальший розвиток біржової торгівлі передбачає активне впровадження інновацій та застосування передових технологій, що допоможе забезпечити стабільність та зростання ринку.
- В цілому, стаття підкреслює важливість постійного аналізу та адаптування біржової торгівлі до турбулентних умов світового ринку та використання передових технологій для посилення її стабільності і підвищення ефективності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біржова діяльність [Текст] : підручник / Апопій В. В. [та ін.] ; [за ред. проф. Апопія В. В.]. – Львів : Растр-7, 2017. – 486 с.
2. Вавдійчук І. М. Сучасний стан та тенденції розвитку біржової торгівлі в Україні / І. М. Вавдійчук // Електронне наукове фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». URL: <http://globalnational.in.ua/archive/15-2017/36.pdf>.
3. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Внутрішня торгівля. Кількість бірж. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Завадських Г.М., Тебенко В.М. Сучасний стан та перспективи розвитку біржового товарного ринку України. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2018. № 1(36). <https://core.ac.uk/reader/196144770>
5. Згурська О. М., Сьомкіна Т. В., Гужавіна І. В. Фундаментальні тренди розвитку світової біржової торгівлі. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 24. С. 5–9. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.24.5.
6. Ковальчук С. В., Дrajниця, С. А., & Карпенко, В. Л. (2018). Світові тренди та тенденції розвитку біржової торгівлі на сучасному етапі. Підприємництво і торгівля, (23), 10-14. <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2018-23-02>

7. Кухарець В. В., Булуй О. Г., Левківська Л. М. Тенденції розвитку біржового ринку в умовах глобалізації світової економіки. Ефективна економіка. 2021. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8795>
8. Машлій Г., Сороківська О., Зяйлик М. Стан та тенденції розвитку біржової торгівлі на сучасному етапі. Соціально-економічні проблеми і держава. 2022. Вип. 2 (27). С. 72-84. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22mhbnse.pdf>.
9. Науменко Н. С., Хірова В. Ю. Сучасні тренди електронної біржової торгівлі: перспективи та вектори розвитку автоматизації. Причорноморські економічні студії. Випуск № 48. Ч. 1. Одеса: ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2019. С. 41-45. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/48_1_2019/9.pdf
10. Ніколайчук О. Розвиток біржової торгівлі: сучасний стан та перспективи // Вісник Хмельницького національного університету 2022, № 6, Том 2. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/01/2022-312-62-02.pdf>
11. Саприкіна Т. А. Біржова торгівля як інструмент забезпечення лібералізації ринку електроенергії / Саприкіна Т. А. // Молодий вчений. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/123.pdf>.
12. Солодкий О. М. Результати реформування біржового ринку в Україні. URL: <https://biz.censor.net/m3348033>
13. Шимко О. В. Біржова торгівля в Україні: проблеми становлення та розвитку / О. В. Шимко // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Економіка. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2009_12_55.
14. Яворська В. О. Тенденція розвитку вітчизняної біржової торгівлі товарними деривативами на сільськогосподарську продукцію / В. О. Яворська // Моніторинг біржового ринку. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mbr_2014_1_14.
15. Global futures and options trading reaches record level in 2020. URL: <https://www.fia.org/resources/global-futures-and-options-trading-reaches-record-level-2020>.
16. ETD Tracker. URL: <https://www.fia.org/etd-tracker>

REFERENCES:

1. Birzhova diyal'nist' [Tekst] : pidruchnyk / Apopiya V. V. [ta in.]; [za red. prof. Apopiya V. V.]. – L'viv : Rastr-7, 2017. – 486 s.
2. Vavdiychuk I. M. Suchasnyy stan ta tendentsiyi rozvytku birzhovoyi torhivli v Ukrayini / I. M. Vavdiychuk // Elektronne naukove fakhove vydannya «Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky». URL: <http://globalnational.in.ua/archive/15-2017/36.pdf>.
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny. Statystychna informatsiya. Vnutrishnya torhivlya. Kil'kist' birzh. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Zavads'kykh H.M., Tebenko V.M. Suchasnyy stan ta perspektvy rozvytku birzhovoho tovarnoho rynku Ukrayiny. Zbirnyk naukovykh prats' Tavriys'koho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky). 2018. № 1(36). <https://core.ac.uk/reader/196144770>
5. Zhurs'ka O. M., S'omkina T. V., Huzhavina I. V. Fundamental'ni trendy rozvytku svitovoyi birzhovoyi torhivli. Investytsiyi: praktyka ta dosvid. 2020. № 24. S. 5–9. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.24.5.
6. Koval'chuk S. V., Drazhnytsya, S. A., & Karpenko, V. L. (2018). Svitovi trendy ta tendentsiyi rozvytku birzhovoyi torhivli na suchasnomu etapi. Pidpryyemnystvo i torhivlya, (23), 10-14. <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2018-23-02>
7. Kukharets' V. V., Buluy O. H., Levkivs'ka L. M. Tendentsiyi rozvytku birzhovoho rynku v umovakh hlobalizatsiyi svitovoyi ekonomiky. Efektyvna ekonomika. 2021. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8795>
8. Mashliy H., Sorokivs'ka O., Zyaylyk M. Stan ta tendentsiyi rozvytku birzhovoyi torhivli na suchasnomu etapi. Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava. 2022. Vyp. 2 (27). S. 72-84. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22mhbnse.pdf>.
9. Naumenko N. S., Khirova V. YU. Suchasni trendy elektronnoyi birzhovoyi torhivli: perspektvy ta vektory rozvytku avtomatyzatsiyi. Prychornomors'ki ekonomichni studiyi. Vypusk № 48. CH. 1. Odessa: PU «Prychornomors'kyy naukovo-doslidnyy instytut ekonomiky ta innovatsiy», 2019. S. 41-45. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/48_1_2019/9.pdf
10. Nikolaychuk O. Rozvytok birzhovoyi torhivli: suchasnyy stan ta perspektvy // Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu 2022, № 6, Tom 2. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/01/2022-312-62-02.pdf>
11. Saprykina T. A. Birzhova torhivlya yak instrument zabezpechennya liberalizatsiyi rynku elektroenerhiyi / Saprykina T. A. // Molody vcheny. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/123.pdf>.
12. Solodkyy O. M. Rezul'taty reformuvannya birzhovoho rynku v Ukrayini. URL: <https://biz.censor.net/m3348033>
13. Shymko O. V. Birzhova torhivlya v Ukrayini: problemy stanovlennya ta rozvytku / O. V. Shymko // Naukovi zapysky [Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya»]. Ser. : Ekonomika. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2009_12_55.
14. Yavors'ka V. O. Tendentsiya rozvytku vitchyznyanoyi birzhovoyi torhivli tovarnymi deryvatyvamy na sil'skohospodars'ku produktsiyu / V. O. Yavors'ka // Monitorynh birzhovoho rynku. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mbr_2014_1_14.
15. Global futures and options trading reaches record level in 2020. URL: <https://www.fia.org/resources/global-futures-and-options-trading-reaches-record-level-2020>.
16. ETD Tracker. URL: <https://www.fia.org/etd-tracker>

CONTEMPORARY DIRECTIONS IN EXCHANGE TRADING: TRENDS AND INNOVATIONS

KOVALCHUK Svitlana
Khmelnyskyi Cooperative Trade and Economic Institute

The article is dedicated to the analysis of contemporary directions in exchange trading amidst changes in the global economic environment. Key trends influencing exchange activities are explored, including e-commerce, the utilization of blockchain and artificial intelligence technologies, the development of green financial instruments, and shifts in investor interests. The article examines the impact of these trends on both stock and commodity markets. It highlights the rising interest in green investments and environmental responsibility, creating new opportunities for the development of green financial instruments. The adoption of blockchain and artificial intelligence technologies in exchange operations is also discussed, enhancing efficiency and transparency. The piece encompasses an analysis of global and regional trends while offering insights into the future prospects of exchange trading. The growing interest in innovations and green investments signals a transition toward a more sustainable and environmentally-friendly financial market. The article aims to provide readers with a glimpse into contemporary trends in exchange trading and to shed light on the significance of adaptation to emerging challenges and opportunities presented by the modern financial market.

Keywords: Exchange Trading, Artificial Intelligence, Segmentation of Exchange Trading, Commodity Segment of Exchange Trading, Stock Segment of Exchange Trading.